

Limes – 2016

*A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve*

*Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II*

*Scholarly Annual
of Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian Hungarian Institute*

ISSN 2411-4081

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАКАРПАТСЬКИЙ УГОРСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІМЕНІ Ф. РАКОЦІ ІІ

LIMES

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ

2016
Том ІІІ

Берегово – Ужгород
2016

УДК 001.89
ББК 72.4
L74

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ
(протокол № 4 від 31.08.2016 р.)*

„LIMES” засновано у 2014 році та видається за рішенням Видавничої ради
Закарпатського угорського інституту імені Ф.Ракоці ІІ

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ №20762-10562Р від 08.05.2014 р.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Ільдико Орос, кандидат педагогічних наук, ректор ЗУІ ім. Ф. Ракоці ІІ (головний редактор);
Іштван Керестень, кандидат педагогічних наук, доцент ЗУІ ім. Ф. Ракоці ІІ;
Роберт Бачо, кандидат економічних наук, доцент ЗУІ ім. Ф. Ракоці ІІ;
Ернест Іванчо, кандидат медичних наук, доцент ЗУІ ім. Ф. Ракоці ІІ.

Відповідальний за випуск:

Василь Брензович, кандидат історичних наук, доцент ЗУІ ім. Ф. Ракоці ІІ.

L74 LIMES : наук. вісн. Закарпат. угор. ін-ту ім. Ф. Ракоці ІІ = A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos évkönyve / М-во освіти і науки України, Закарпат. угор. ін-т ім. Ф. Ракоці ІІ = Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola; редкол. : I. Орос (голов. ред.) [та ін.] = szerk. biz.: dr. Orosz I. (főszerkesztő) [és mások]. – Ужгород : Вид-во «РІК-У» = Ungvár : «RIK-U» Kiadó, 2016. - Том III = III. évf. - 320 с. : іл. + табл. + діаграми. – Текст угор., укр. та англ. мовами.

У «Limes» публікуються наукові статті викладачів та студентів Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці ІІ, а також дослідження українських та іноземних вчених угорською, українською та англійською мовами. Видання об'єднує праці з економіки, біології, туризму, історії та суспільствознавства.

УДК 001.89

ББК 72.7

ISSN 2411-4081

UKRAJNA OKTATÁSI ÉS TUDOMÁNYOS MINISZTERIUMA
II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA

LIMES

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve

2016
III. évfolyam

Beregszász – Ungvár
2016

*Kiadásra javasolta: a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Tudományos Tanácsa
(2016.08.31., 4. számú jegyzőkönyv).*

A „LIMES” 2014-ben alapított és a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Kiadói Tanácsának határozata alapján jelenik meg.

**Nyomtatott tömegtájékoztatási eszközök állami nyilvántartásának igazolása:
széria: KB № 20762-10562P; kiadta: Ukrajna Állami Nyilvántartási Szolgálat 2014.05.08-án.**

SZERKESZTÉS:

dr. **Orosz Ildikó**, a pedagógiai tudományok kandidátusa, rektor, II. RFKMF;
dr. **Keresztény István**, a pedagógiai tudományok kandidátusa, docens, II. RFKMF;
dr. **Bacsó Róbert**, a közgazdasági tudományok kandidátusa, docens, II. RFKMF;
dr. **Iváncsó Ernő**, az orvostudományok kandidátusa, docens, II. RFKMF.

A KIADÁSÉRT FELEL:

dr. **Brenzovics László**, a történelemtudományok kandidátusa, docens, II. RFKMF.

A *LIMES* a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tanárainak, hallgatóinak munkáit, valamint ukrainai és külföldi tudósok magyar, ukrán és angol nyelvű tanulmányait adja közre. Jelen kötet a közgazdaságtan, biológia, turizmus, valamint a történelem- és társadalomtudomány különböző területeit öleli fel.

A KÖTET TANULMÁNYAIBAN ELŐFORDULÓ ÁLLÍTÁSOKÉRT MINDEN ESETBEN A SZERZŐ FELEL.

TARTALOM

BACHO ROBERT: <i>The mechanism of pre-trial resolution of financial services consumers' disputes</i>	9
BARABÁSNÉ DR. KÁRPÁTI DÓRA: <i>Tanulási attitűdök és a szervezeti magatartás változásai a mai fiatalok körében</i>	17
BÉRESNÉ DR. MÁRTHA BERNADETT, DR. DARABOS ÉVA: <i>A faktoring mint a magyar vállalkozások versenyképességnövelésének egyik lehetséges pénzügyi eszköze</i>	27
BILANICS ÁGNES: <i>Változások és új kihívások a következő vezetői generáció menedzsment oktatásában</i>	40
EGRI IMRE: <i>Ipari logisztikai parkok mint Kárpátalja lehetőségei</i>	48
FÁSI CSABA: <i>Magyarország közpénzügyi rendszerének hatályos jogszabályi alapjai</i>	62
HEGEDŰS LÁSZLÓ ZSIGMOND: <i>Élelmiszer-vásárlási szokások és szempontok a 14–18 éves korosztálynál</i>	72
Гончаренко Олена: <i>Сегрегація об'єктів бухгалтерського обліку в умовах реалізації теорії фінансового посередництва</i>	84
KASSAY JÁNOS: <i>A romániai LEADER-program tanulságai, a vidékfejlesztési rendszer kritikai megközelítése</i>	98
Когут Юлія, Когут Вікторія: <i>Сучасний розвиток фінансової системи України та перспективи її розвитку враховуючи міжнародний досвід</i>	110
LENTNER CSABA: <i>Nemzetközi és magyar közpénzügyi menedzsmentstratégiák a 2007-es válság után</i>	115
Лук'янець Олена: <i>Гармонізація звітності кредитних спілок в умовах запровадження міжнародних стандартів фінансової звітності</i>	128
MAGURSZKA RITA: <i>Az infláció értelmezése és hatása napjainkra</i>	141
MAGYAR ZOLTÁN: <i>A vadászati turizmus trendjei Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében</i>	150
Макарович Вікторія: <i>Риски факторингової діяльності: аналітичні аспекти</i>	156
MEGYESI CSILLA: <i>Economic, Entrepreneurial and HR Insights in Professional Training and Adult Education</i>	161
Орлов Ігор, Бачо Роберт: <i>Фактори впливу на розвиток малого бізнесу в Україні</i>	179

PATAKI GÁBOR: <i>Kárpátaljai vállalkozások helyzetértékelése a magyarlakta területek mentén</i>	184
SZAKÁL ZOLTÁN: <i>A Tokaj-hegyaljai desszertborok piaci elemzése – egy empirikus kutatás eredményeinek összefoglalása</i>	193
SZEMJON VIKTÓRIA: <i>Az ukrán adórendszer fejlődésének sajátosságai</i>	204
СОКОЛ ІВАН: <i>Соціально-економічний потенціал регіону як стратегічна складова регіональної конкурентоспроможності</i>	211
VARGA JÓZSEF–CSEH BALÁZS: <i>A magyarországi helyi pénzek működési mechanizmusa</i>	222
VIRÁG ATTILA: <i>Napjaink földgázimport diverzifikációs lehetőségei Kelet-Közép-Európában</i>	230
VNUKOVA NATÁLIA: <i>Ukrainai képzési keretrendszer az új felsőoktatási törvény fényében</i>	239
Орлов Ігор: <i>Рецензія на монографію Пойди-Носик Н.Н., Бачо Р.Й., Щербан М.Д. «Регіональний розвиток кредитної кооперації в Україні»</i>	246
LENTNER CSABA: <i>Recenzió Bacsó Róbert Az ukrainai bankon kívüli pénzügyi szolgáltatások piacainak szabályozása az európai integráció tükrében c. monográfiájáról</i>	249
	
MOLNÁR FERENC: <i>Az olmützi alkotmány kihirdetése az Ungvári kerületben (1849. november–december)</i>	251
	
IVETT SZOMBATI: <i>The role of the World Health Organization in the development of the international legal system and institutional development</i>	260
	
Ендре Дердь Бартфой, Еники Шаш: <i>Минуле, сьогодні та майбутнє оздоровчого туризму на Закарпатті</i>	269
NAGY ORSOLYA–GYURICZA LÁSZLÓ: <i>A turizmus és az identitás kapcsolata a kárpátaljai magyarság körében</i>	281
Товт Атілла: <i>Порівняння культурно-туристичного потенціалу Виноградівського та Воловецького Районів Закарпатської Області</i>	288
	
NAGY ISTVÁN: <i>A méhtenyésztés és méhegészségügy szerepének fontossága a méhészetekben</i>	296
	
BENEDEK VIKTÓRIA: <i>Migráció és külföldi munkavállalás a kárpátaljai magyar fiatalok körében</i>	303
	
ESEMÉNYNAPTÁR	314

A TOKAJ-HEGYALJAI DESSZERTBOROK PIACI ELEMZÉSE – EGY EMPIRIKUS KUTATÁS EREDMÉNYEINEK ÖSSZEFOGLALÁSA

SZAKÁL ZOLTÁN

főiskolai docens, Nyíregyházi Egyetem, Miskolci Egyetem,
szakal.zoltan@nye.hu, marzo@uni-miskolc.hu

A bor egy olyan nemes ital, amelyet egyes nemzetek büszkén fogyasztanak és készítenek. A szőlőművelésnek és borkészítésnek hagyományai vannak. A nemzetközi borpiacon a hagyományos bortermelő országok mellett megjelentek a „hódító” bornemzetek. Az „Újvilág” borai olyan országokban is piacot nyertek, mint Franciaország. Ebben az ágazatban is elkerülhetetlen a globalizáció. A Kárpát-medence borászatai nincsenek rossz helyzetben: kiváló szakembereink vannak és a természeti adottságaink is megfelelőek.

ABSTRACT

Вино такий благородний напій, який з гордістю споживають та виготовляють окремі нації. Виноградарство та виноробство мають традиції. На міжнародному ринку вина поряд з традиційними виноробними країнами з'являються «завойовницькі» нації виноробів. Вина «Нового світу» отримали частку ринку навіть у Франції. В цій галузі також неминучою є глобалізація. Винороби Карпатського регіону мають непогані умови: відмінних фахівців справи та відповідних природних даних.

BEVEZETÉS, TÉMAFELVETÉS

Magyarország legfontosabb borvidéke a Tokaj-hegyaljai. Az itt készített tokaji borkülönlegességek (TBK) a világon egyedülállóak. Több versenytársa is van a TBK-nak, amelyek hasonló „édes nemes” borok. A konkurens országok, ahol ilyen termékeket elő tudnak állítani: Ausztria, Franciaország, Németország, Kanada, USA, Ausztrália, Dél-Afrika, Szlovákia. A TBK a desszertbor kategóriába tartozik, ezért számos más desszertbor is versenytársnak minősül. Édes íze nagy mennyiségű fogyasztásra nem teszi alkalmassá. Különlegességében van az értéke. Nagy mennyiségben nem tudjuk előállítani, de a hazai piac kielégítése mellett exportra is termelünk. A rendszerváltás előtti néhány évtizedben a

„Tokaji” márka elvesztette hitelét. Az elmúlt 25 év azonban alkalmas volt arra, hogy néhány borászati kiváló marketingmunkájának köszönhetően, ismét egy fejlődési pályára álltak a TBK-k. A borvidéken jelenleg olyan reformfolyamatok zajlanak, amely magát a terméket és szőlészeti-borászati módszereket is innovatív módon változtatja. Fontos megjegyezni, hogy mindezt a hagyományok tisztelete mellett, a fenntartható fejlődés jegyében teszik. Életpálya modell kerül bevezetésre, módosítottak a termékleírásokon és több eredetvédelmet vezettek be.

SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

Tokaj-Hegyalja „Incipit in Sátor, definit in Sátor”, azaz „Sátornál kezdődik, Sátornál végződik” – az

abaújszántói Sátor-heggyel kezdődik és a sátor-
aljaújhelyi Sátor-heggyig tart, mintegy 87 km
hosszúságban. Talaja vulkanikus eredetű, klí-
mája kiválóan alkalmas a szőlőtermesztésre és
az aszúsodáshoz. (Pap 1985) 5408 ha a területe,
és évente 250 ezer hl a bortermelet (I17, 2007).

A szőlő művelése, a szőlőkultúra és a borkészítés
régí módjának számos eleme ma is érvényben
van. A korszerű termesztési eljárások mellett
megmaradtak a hagyományosak is. A pincéket
állandó tíz-tizenkét Celsius-fokos hőmérséklet,
85–90%-os relatív páratartalom jellemzi, a fala-
kon pedig különleges nemes penész képződik.
Mindezek kedvező körülményeket nyújtanak
a bor folyamatos, éveken át tartó érleléséhez,
hagyományos gönci és szerednyei tölgyszor-
ókban folyik az érlelés. (Knoll 2000)

Régi keletű az a nézet, hogy a jó bor mértékletes
fogyasztása igen jó hatással van az egészségre.
A tokaji borok gyógyhatása régóta ismert és
bizonyított, erre utal a gyógyszerkönyvekben, a
patikamúzeumokban található, ma is jól ismert
jellegzetes négyszögletes palack a „Vinum Toka-
lyense Passum” felirattal. A gyógyszervegyészek
11 féle ásványi anyagot találtak benne, melyek az
emberi szervezet működésére jótékony hatással
vannak. A legnagyobb vitamintartalma azoknak
a boroknak van, melyek szeszé át nem alakult
glükózt tartalmaznak. A borban felfedezett szív-
gyógyszer és a penicillin alátámasztja az évszá-
zados tapasztalatokat, sőt a kozmetikai ipar is
kiváló alapanyagot talált a tokajiban.

A tokaji bor – elsősorban az aszú – a XVII. szá-
zadtól a mai napig Magyarország meghatározó
bora. A tokaji bor a XVI. sz. második felében
kezdte felfelé ívelő pályafutását. A XVII. sz. köze-
pétől elterjedt az aszúszemek külön szedése, ami
lehetővé tette, hogy a kevesebb aszút adó évek-
ben is készüljön aszúbor. (MTA 1999) A borvi-
déken kizárólag fehérbort adó fajták (Furmint,
Hárslevelű, Sárgamuskotály, Oremus) telepítése
engedélyezett. 1892-ben a filoxéravész teljesen
kipusztította a hegyaljai szőlőket. Az újratelepí-

tés jelentős fajtaszámcsökkenést eredményezett.
(Balassa 1991) A hatályos bortörvény szerint
a tokaji aszút a Botrytis cinerea penészgomba
hatására nemesen rothadt, szüretkor külön sze-
dett szőlőszemek feldolgozott anyagára öntött
és szintén tokaji termőhelyről származó must-
tal vagy azonos évjáratú borral kell áztatni, és
minimum három évig – ebből legalább két évig
fahordóban – kell érlelni. (Kelemen 1999 a) A
külföldi cégek divatot teremtettek az újszerű
technológiával, aminek eredményeként friss
gyümölcs illatát és zamatát markánsabban meg-
őrző végterméket, ún. reduktív borokat állítanak
elő. Az elmúlt évtizedekben általánossá vált, a
hosszabb fahordós érleléssel erősebb aromákat
tartalmazó ún. oxidatív technológiával készült
tokaji borok versenyben vannak, de a fiatal
generációnak már a frissebb, zamatanyagban
gazdagabb új stílus a kelendőbb.

A tokaji bor értékét tehát a különleges minőség,
a korlátozott mennyiség és a több évszázados
munka eredményeként megtalált harmónia
adja. Történelmi múltja és hagyományai miatt
tekinthető hungarikumnak. A II. világháború
előtti, jól működő szőlő- és borgazdaság első-
sorban a közép- és nagybirtokrendszerre épült.
Az államosítást követően az igényes nyugati pia-
cokról gyakorlatilag eltűnt a tokaji bor, a keleti
piac pedig, a hagyományos tokajinál lényegesen
olcsóbb, következésképpen alacsonyabb minőséget
igényelt és kapott. (MTA 1999)

A Tokaj Renaissance Egyesületet 1995-ben
a bordeaux-i Vinexpo kiállításon nyolc nagy
és közepes méretű szőlőbirtok alapította. Az
elmúlt években az egyesület megduplázza tagja-
inak számát, s ma a térség legkiválóbb termelőit
egyesíti, köztük több kisebb családi pincésze-
tet. Tevékenységük elsősorban borkiállítások,
borbemutatók, borkóstolók szervezésére, illetve
az azokon való részvételre irányul, amelyeken
a kiváló minőségű tokaji nagy borok fogal-
mának védelmét és képviselését látják el. (I14
2000) A Tokaj Vinum Hungarikum Egyesület
2004-ben alakult meg a Tokaj Kereskedőház

Zrt. vezetésével. Az egyesület 9 tagot számlál, akiknek borkészítési filozófiája a több száz éves hagyományos módszereken alapul. A szervezet célja és feladata a tokaji bor védelme, óvása, ápolása és megtartása, valamint a világgal történő megismertetése és elismertetése. Az egyesület a kitűzött célt a tagok közös képvisellete révén igyekszik megvalósítani. Ennek érdekében elősegíti a nemzetközi borversenyeken való sikeres részvételt, támogatja a termékek és a termelők érdekképviselését az EU fórumain, valamint az idegenforgalmi rendezvényeken való megjelenést. A Tokaji borvidéknek a határon túl is vannak problémái. A magyar-szlovák borvita abból indult ki, hogy a szlovákok arra hivatkozva forgalmaznak „Tokaji” néven bort, hogy a trianoni békeszerződés előtti magyar bortörvény a Kistornya, Nagytornya és Szőlőske határában fekvő szőlőket a Tokaji borvidékhez sorolta. A gond az, hogy a magyarországi főleg (tokaji must) egy része éppen a szlovákokhoz vándorol, no meg az, hogy a szlovákok rontják a „Tokaji” hírnevét. (Kelemen 1999 b)

A Tokaj Kereskedőház Zrt.-nek (a volt Bor-kombinát jogutódja) napjainkban is meghatározó a szerepe. Mai új neve GrandTokaj. Jelentős piacot vesztek, a főleg orosz, illetve ukrán export leszűkülésével, és most próbálnak kilábalni a válságból. Nagy mennyiséget hoznak forgalomba, termékeinek egy részét a legolcsóbban kínálják. Az egyre növekvő piaci részesedéssel 10-12 közepes cég rendelkezik, amelyek átlagosan 80 ha-os területűek, és francia, spanyol és angol érdekeltségűek. Az elmúlt években több pincészet is létrejött – kisebbek és nagyobbak egyaránt –, amelyek alapján elmondható, hogy viszonylag nagy a befektetési kedv és korántsem telített a kínálati piac. Tisztult a piac, és csak bejelentett termelők és borászatok működnek Tokaj-Hegyalján. A tokaji borkülönlegességek: szamorodni, tokaji aszú, tokaji aszú-eszencia. Tokaj-Hegyaljára vonatkozó SWOT-elemzések közül a turisztikai irányultságú kerül bemutatásra. Az erősségek és gyengeségek között a térség belső adott-

ságait-hiányosságait, a lehetőségek és veszélyek között a pozitív és negatív külső hatásokat elemezték a szerzők. A I18 (2007) alapján a Tokaji borvidék SWOT-elemzése több olyan erősségre és lehetőségre rávilágít, amely a térség fejlődésének meghatározója lehet. A gyengeségek és a veszélyek feltárása arra szolgál, hogy szembenézzünk a kihívásokkal, és megtegyük a szükséges lépéseket annak érdekében, hogy a negatív hatások minél kevesebb kárt okozhassanak a piaci szereplőknek.

A vizsgált borvidék főbb erősségei:

- Jelentős kulturális örökség, történelmi emlékek és természeti értékek. A térség a Világörökség része.
- Kiváló adottságok vízi, lovas, konferencia-, öko- és borturizmus kifejlesztéséhez.
- 1000 éves szőlőkultúra, kiváló szakemberek, kiváló borok, kiváló terroir.
- A „Tokaji” márkanév nemzetközi megítélése.
- A vizsgált borvidék főbb gyengeségei:
- Kevés a turisztikai vonzerő, és az év egyes időszakában nem egyenletesen oszlik el. A meglévők minősége fejlesztésre szorul.
- A térség szereplőinek kohéziós gyengesége (önkormányzatok, vállalkozók, non-profit szervezetek, civil szervezetek stb.).
- A szálláshelyek, a gasztronómiai egységek, és a közlekedési adottságokon sokat kell fejleszteni.
- A bor melletti alternatív turisztikai lehetőségek nincsenek kiépítve, kihasználva.

A vizsgált borvidék lehetőségei: növekvő kereslet van a Világörökséghez tartozó helyszínnek

iránt, a belföldi turizmus növekedése mellett egyre több külföldi is ellátogat a térségbe, és egyre több pénzt költ, és több időt marad, a borkultúra iránti érdeklődés megélnékül, valamint a helyi gasztronómiai specialitásokat egyre többet keresik. Nagy lehetőség a folyamatosan megnyíló pályázati források. Ezek megfelelő felhasználása már középtávon is érezteti hatását. A vizsgált borvidékre vonatkozó veszélyek: a hazai és nemzetközi szinten erősödő piaci verseny, a globális felmelegedés, szélsőséges időjárás – a szőlőtermesztés kockázati tényezőinek megnövekedése. A térségben nagy a munkanélküliség, és általában az életszínvonal az országos átlag alatt van. Így az itt lakók nem számítanak a TBK nagyfogyasztóinak. A SWOT-elemzésben megfogalmazott turizmusfejlesztésre már történtek lépések. Az elsődleges cél, hogy a turisták a mostani átlagos 2,6 nap helyett hosszabb időt töltsenek a térségben. A bor- és gasztronómiai turizmus a programcsomagban szintén hangsúlyosan kell, hogy megjelenjen. A turisztikai célcsoportok lehetnek a családok, a külföldi turisták, az üzletemberek (MICE), természetjárók (I18, 2007). Jelenleg Tokaj-Hegyalja Fejlesztési Tanács működik, amelynek egyik szervezeti egysége a Világörökségi Gondnokság. Új, reformértékű változások lesznek 2016-tól a borvidék termékleírásaiban. Változni fog a puttonyszám-megjelölés.

KUTATÁS

A kutatómunka során felmértem a TBK-ra vonatkozó fogyasztói szokásokat, és vizsgáltam a termelői oldal marketingstratégiáját. A kutatások helyszínei Magyarországon és Ausztriában voltak. A fogyasztói kutatás kapcsán elvégeztem a faktorelemzést és a klaszterelemzést. A kutatómunka során kérdőíves és online piackutatást is alkalmaztam, illetve mélyinterjúk megkérdezések alapján jutottam információkhoz.

A magyar mintában (n=1179) 5 jól elkülöníthető szegmenst lehetett definiálni:

1. szegmens: Alacsony jövedelmű „Túlélők”;
2. szegmens: Normál jövedelmű „Bölcs derékhad”;
3. szegmens: Normál jövedelmű „Új generáció”;
4. szegmens: Magas jövedelmű „Borértő gazdag”;
5. szegmens: Magas jövedelmű „Gazdag elit”.

Mind az 5 szegmensre jellemző, hogy árintervallumban gondolkodnak, amely a család havi nettó jövedelmével arányos. A borhoz az átlagnál jobban értők inkább az ár-érték arányt veszik figyelembe – akár egy olcsóbb bort is hajlandóak megvenni. Az első két szegmens árérzékeny. A TBK borvásárlások zöme a hipermarketekben történik, és leginkább a nők vásárolják. Születésnapra, névnapra és karácsonyra szoktak venni TBK-at az emberek. A fogyasztó jövedelmének alakulása az árintervallumok minimum és maximum értékét változtatják. A jövedelem növekedés a TBK borvásárlás kockázatát csökkenti. A klaszterelemzés eredményeit fókuszcsoportos vizsgálatokkal támasztottam alá.

Az Ausztriában megkérdezett bécsi osztrák borfogyasztók mintegy 45%-a nem ismeri a TBK-at. A legfőbb ok, amiért nem vásárolják a TBK-at, az az, hogy nem ismerik, nem ízlik nekik, és inkább osztrák „Auslese” típusú borokat (hasonló a TBK-hoz) vásárolnak. Akik ismerik, azok évente 1-2 alkalommal vásárolnak kis mennyiséget. Az osztrákok gyakrabban járnak a HORECA-szektorba, általában magasabb a jövedelmük, és magasabb az életszínvonaluk. Az osztrák minta (n=107) alapján három főbb szegmenst lehetett elkülöníteni: „alacsony jövedelműek”, „borértők”, „vizuális fogyasztók” (ezen belül alacsonyabb és magas jövedelműek).

Az osztrák pincészetek jobban tudtak alkalmazkodni a fogyasztói és a piaci igényekhez.

A helyben eladott borok aránya magasabb és ehhez jóval magasabb színvonalú egyéb turisztikai szolgáltatás is párosul. Tokaj-Hegyalja kezd felzárkózni, és kezd a világpiacon is figyelemre méltó versenytárrá válni.

A kutatás során vizsgált hipotézis: Mind a magyar, mind az osztrák fogyasztói minta alkalmas a szegmentálásra. Vannak tehát olyan ismérvek, amelyek lehetővé teszik a célcsoportképzést. A következtetések összefoglalása:

1. A tokaji borsor tagjai közül csak a szamorodni és az aszúk ismertek. Fogyasztásuk gyakorisága viszonylag ritka.
2. A „késői szüretelésű” elnevezést kapott termékek népszerűségéből az következik, hogy a fogyasztók nem szeretik a túlzottan édes borokat. A szükségletüket a 1400–2000 forintos áron már elérhető TBK már kielégíti.
3. A tokaji borkülönlegességek gasztronómiában és a kultúrában betöltött jelenlegi helye megnehezíti azok gyakori fogyasztását.
4. A bor bizalmi termék. A már kóstolt bor attitűdje, a pozitív elégedettségi érzet és/vagy emlékezet, valamint a befolyásolással bíró személy (csoport), esetleg véleményformáló ajánlása döntő borvásárláskor. Az ár árintervallum formájában jelenik meg, egyfajta szűrőként, amely intervallum a család havi nettó összjövedelmével van korrelációban.
5. Mind a hazai piac, mind az osztrák felmért piac borkülönlegességek fogyasztói halmaza szegmentálható, azaz jól elkülöníthető célcsoportokra osztható. A szegmensspecifikus marketing-mixek kidolgozása tehát elvégezhető, amely nagyban javítja a hatékonyságot.
6. Az osztrák példa mutatja, hogy a borhoz való érték nagymértékben befolyásolja a TBK, és

az ahhoz hasonló termékek értékesítését. A magasabb életszínvonal szintén kedvezően hat a borkülönlegességek forgalmára.

7. A helyi eladást segíti a helyi turizmus-stratégia megléte és megvalósítása. Az osztrák burgenlandi oldalon ez már jól működik, Tokaj-Hegyalján ennek hatékony működésére kell törekedni.

A Tokaj-hegyaljai borászatoknak olyan piaci környezetben kell működniük, amely folyamatosan változik. Többségében agrártevékenységet végeznek, azaz saját maguknak termesztik szőlőjüket, amiből azután bort készítenek. A vizsgált borvidéken azonban nemcsak klasszikus 4P-ről beszélhetünk, mert a bor értékesítéséhez – főleg a helyben eladásnál – számos más marketingelem is társulhat. A szolgáltatásmarketing és a közösségi borvidéki marketing éppúgy hatással van a tevékenységre és az eredményességre, mint az országos marketingmunka, a turizmus, a gazdaság helyzete, a fogyasztók vásárlóereje és kedve, stb. A porteri versenysztruktúra ebben az iparágban is jól alkalmazható. (Porter 1993)

A piacra való belépéskor, attól függően, hogy saját termelés vagy csak felvásárlás fog történni, viszonylag nagy a beruházás igénye. A szőlőültetvények beállása, termőre fordulása több évet is igénybe vehet. Ennek ellenére egyre többen alapítanak termelő pincészeteket, és évről évre fejlesztik cégüket. A vevők kulcsfontosságúak, mivel ők jelentik a bevételt, a fizetőképes keresletet. Nélkülük nem lehet nyereséges és működőképes a cég. Tokaj-Hegyalján több pincészet tevékenykedik, és többféle bortípussal vannak jelen a piacon. A kereskedelmi láncok térhódítása miatt egyre többen juthatnak hozzá a tokaji borkülönlegességekhez. Nagy a kínálat az ajándék kategóriában, de nincs versenytársa a hazai desszertborok piacán – a különleges készítése, egyedi zamata és beltartalma miatt. A TBK-hoz kapcsolható értékek is kiemelik a termékcsoporthoz a többi bor közül. A szállítók a

porteri struktúrában a tokaji borvidék esetén azt jelenti, hogy a szőlő vagy a must felvásárlásakor milyenek az alkupozíciók. A gépek, berendezések, hordók beszállítói mennyire tudják érvényesíteni érdekeiket. Jelenleg ezek a költségek beépülnek a termék árába.

Az általam készített elvi piaci modell a fogyasztó (vevő) részpillérrel kapcsolódik a porteri struktúrához. A vevőt helyezi a középpontba, de emellett felvázolja a többi környezeti elemet is. A marketingkommunikáció és a marketingstratégia akkor lehet hatékony, ha pontosan tudjuk, kik a célcsoportjaink. Stratégiai döntés, hogy hány szegmensben próbál a cég marketingmunkát végezni. Az 1. ábra összefoglalja a lehetséges irányokat és fogyasztói csoportokat. Az ábra első fele a termelésre vonatkozik, amely elsősorban a területre, a szőlőtőkékre, a természeti környezetre, a terroir-ra, az agrotechnikára vonatkozik. A magyar borászat erőssége, hogy kiváló szakemberekkel és borászokkal rendelkezik. A szakértelemnek tehát adottnak kell lennie. Ha mindez megvan, akkor szükségesek az agrár-vállalatgazdaságtani feltételek. Ide tartozik a szükséges erőforrások beszerzése, hatékony kombinációjának alkalmazása, valamint a vállalkozói szellem.

Az eddigiek együttes megléte esetén lehet jó minőségű termékünk. Az elsődleges cél csak az lehet, hogy el kell tudni adni a terméket! Tehát érdemes prevencióss jelleggel előre kutatásokat folytatni arról, mire is van szüksége a vevőnek, illetve mi az, ami vásárlási kedvét meghozza, és akár hosszú távon fenntartja.

Az ábra alsó részén lévő „gyémánt”-alakzatokat a marketinges figyeli leginkább. Ezek az értékesítési csatorna lehetőségek és a marketingkommunikációs lehetőségek útvonalait, kapcsolatait mutatják. A termékinálatot a jól ismert célcsoportok függvényében érdemes meghatározni. A stratégia dönti el, hogy hány fronton kell helytállnunk – pl. száraz boro-

kat is készítünk, vagy csak tokaji 6 puttonyos csúcsborok készítői leszünk. Dönthetünk úgy is, hogy a teljes „tokaji borsort” elkészítjük.

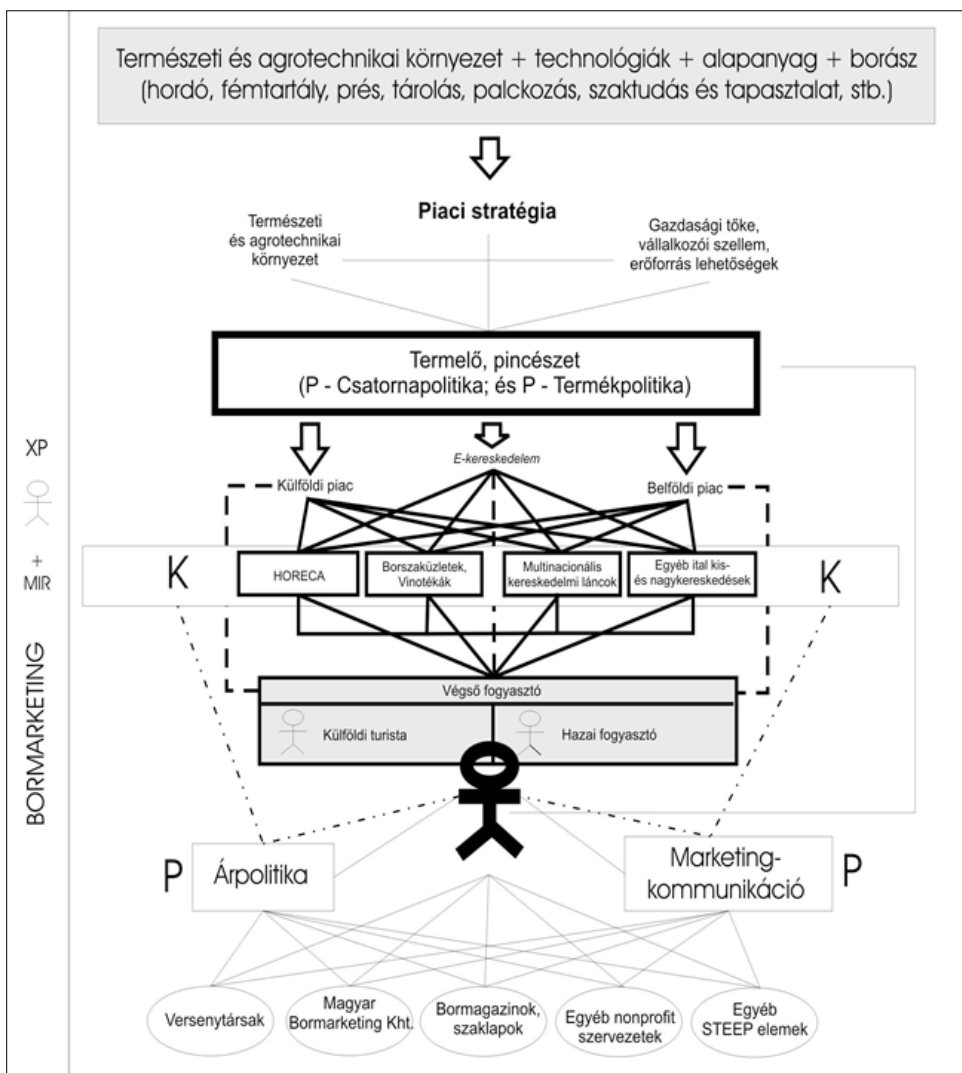
Bárhogyan is döntünk, annak következményei vannak, és erőforrásaink ennek megfelelően fognak szétaprózódni. Az „XP”, a marketinges személye (vagy csapat) az, aki összefogja a rendszert és kreativitásával, szakmai tudásával beállítja a szükséges arányokat, javaslatot tesz a termékpolitikára vonatkozóan, illetve megmondja, hogyan lehetne eladni a TBK-at az adott célcsoportnak. A végső fogyasztót – legyen az belföldi vagy külföldi – nagyon sok hatás éri, és az adott célcsoportozás való tartozás dönti el, hogy mely tényezők hatása a meghatározó.

Az elektronikus borkereskedelem jelenleg nagyon alacsony részarányú, de pár év alatt gyors fejlődésnek indulhat, akár a jövő borkereskedelmi útvonala lehet. A szaggatott vonal itt a közvetlen virtuális kapcsolatot jelenti a végső fogyasztóval. A szaggatott vonal jelzi a helyben értékesítést is, amely a legolcsóbb formája a kereskedésnek. A közvetlen kapcsolat a vásárlóval egy még szorosabb hűsége eredményezhet, és a pincészet ekkor tudja meg a legtöbbet a fogyasztójáról. A HORECA (hotelek, éttermek, kávézók), a borkereskedők és az egyéb szervezeti vásárlók szerepe jelenleg óriási. Ide sorolhatók a hipermarketek is, ahol a borforgalmazás jelentős része bonyolódik le.

A borkereskedelemben (HORECA, bortársaság, vinotéka, multinacionális kereskedelmi láncok, egyéb ital-nagykereskedések) szervesen részvevő szereplők egymás között is kereskedhetnek, bár ez jelenleg nem jellemző. A folytonos vonalak együttese a kapcsolatok bonyolultságát szemléltetve formálja meg a „gyémánt” alakzatot. Három nagyobb értékesítési irányt lehet elkülöníteni: a helyben értékesítés, a nagykereskedelem és a hipermarketek. Ezek súlya együttesen több mint 80%. Az elektronikus kereskedelem nem éri el az 1%-ot. Mind a nagyobb cégek, mind pedig a kis- és

középvállalkozások eredményesen zárhatják termelési évüket, ha jól kihasználják a marketing adta lehetőségeket, és tudatosan felkészülnek a piaci eseményekre.

azokat a kommunikációs csatornákat, ahol a megfelelő üzenet valóban eljut a fogyasztóhoz, és ott valóban kifejti hatását. Ehhez tudatos és folyamatos marketingmunka szükséges.

*K = kereskedelem P = marketing 4P elemek MIR = marketinginformációs rendszer
 XP = extra personal – a marketinges(ek) személye, kreativitása, szakmai tevékenysége*

1. ábra. A tokaji borkülönlegességek (TBK) értékesítési csatornáit és elvi piaci modellje

Forrás: Saját kutatás, 2007–2010

A bor egy bizalmi termék, és a vásárlók nagyobb részénél nagy vásárlási kockázattal párosul. A bor esetén a vásárló befolyásolhatósága igen nagy, de ehhez meg kell találni

A modell segítségével feltérképezhetők az értékesítési kapcsolatok, értékelhetők és meghatározhatók az adott pincészet értékesítési csatornákra vonatkozó stratégiái. A dolgozat

további fejezeteiben ezen elvi modellel összhangban értékelem a TBK-ra vonatkozó piaci összefüggéseket.

A kutatás új eredményei

- A disszertáció egy jól áttekinthető TBK borpiaci helyzetképet vázol fel.
- A TBK elvi piaci modell felvázolása jól szemlélteti az adott pincészet stratégiáját, és nagyban segítheti a döntés-előkészítést és a döntést.
- Budapest és az Észak-alföldi régió borvásárlói a tokaji borkülönlegességek fogyasztási szokásaira vonatkozóan egyben kezelhetők.
- A tokaji borkülönlegességek vásárlásánál nem ár, hanem a korábbi tapasztalat és a minőség a meghatározó. A bevallott és a tényleges referenciaár között vannak különbségek.
- Mind a hazai piac, mind az osztrák felmért piac borkülönlegességek fogyasztói halmaza szegmentálható, azaz jól elkülöníthető célcsoportokra osztható. A szegmensek elemzése megtörtént.
- A fókuszcsoportos vizsgálatokat a szakásostól eltérően a klaszterelemzés után is elvégeztem, amely kutatás az elméleti klaszterek, a valóságban meghatározható szegmenseinek ellenőrzésére, illetve megerősítésére szolgált.
- Az osztrák példa rávilágít azokra a sarokpontokra, amelyek egy hatékonyan működő borászati ágazat alapjai lehetnek. Az osztrák pincék marketingstratégiájának elemzése és az osztrák fogyasztók – tokaji borkülönlegességekre vonatkozó – fogyasztási szokásainak felmérése, szegmentációja új eredmény.

A kutatás újszerű eredményei

- A saját kutatások igazolták, hogy a fogyasztók nehezen igazodnak el a bor kínálatban, és hogy borvásárlásaik leginkább hipermarketekben történik.
- A tokaji borkülönlegességek vásárlása és fogyasztása összefüggésben van a korral, a nemmel, a jövedelemmel, a végzettséggel, és speciális, borral kapcsolatos ismeretanyaggal való találkozással.
- A burgenlandi pincészetek más marketingstratégiát alkalmaznak, amelyek hatékonyabbak, mint a Magyarországon alkalmazottak. Jobban ismerik célcsoportjaikat, a piacot, ezért hatékonyabb marketingeszközöket tudnak alkalmazni.
- Az exportpiacok összetétele Tokaj-Hegyalján nagyon heterogén, és az egyes pincészetek kapcsolatrendszeréhez igazodó. A jelenlét nem párosul közösségi marketingtámogatással. Az osztrák oldalon ez éppen fordítva van, és így jóval hatékonyabb rendszerben működik. A sokféle exportpiac az erőforrások felemésztését, és elaprózódását eredményezi, ami a hatékonyság rovására megy
- Eltérő borkereskedelmi szerkezet és értékesítési csatornapolitika-szerkezet alakult ki Tokaj-Hegyalján, illetve Burgenlandon a vizsgált desszertborok piacára vonatkozóan.

Összességében elmondható tehát, hogy a tokaji borkülönlegességek fejlődési pályán vannak, de nagyon sok a teendő. A tudatos marketingstratégia kidolgozása és kivitelezése nagymértékben meghatározza a sajátos piac jövőjét. Összefogásra és konszenzusra mindenképpen szükség van Tokaj-Hegyalján. A

borvidéki stratégiának ugyanakkor igazodni kell az országos közösségi bormarketing alapelvekhez és tevékenységhez.

SUMMARY

Wine is a noble beverage that certain nations consume and prepare proudly. Viniculture and vinification have traditions. Besides the traditional wine-growing countries, “conquering” wine nations have also appeared on the international wine market. The wines of the “New World” have acquired a market in countries such as France. Globalisation is inevitable in this sector, too. Besides the new market characters, a third “wave” seems to emerge, which is not significant yet, but in 10 years’ time it may be even the largest wine exporter. This country is China, where the import is higher for the time being, but a process has started, which may result in quality wine production, covering not only the internal consumption but production for export, too.

Hungarian oenology is not in a bad position. We have excellent specialists and our natural endowments are also suitable. The newly established Hungarian Wine Marketing Public Benefit Company, which has not started its operation yet, is the only hope that Community wine marketing can be really effective, and wineries can also experience its positive effect.

Hungary’s most important wine region is Tokaj-Hegyalja. The Tokaj Wine Specialities prepared here are unique in the whole world. Tokaj Wine Specialities have several competitors, which are similar “noble sweet” wines. The competing countries that are able to prepare such products: Austria, France, Germany, Canada, USA, Australia, South-Africa and Slovakia. Tokaj Wine Specialities belong to the dessert wine category, so many other dessert wines are considered as competitors, too. Owing to their sweet taste, they are not suitable for consumption in large quantity.

Their value is their specificness. We cannot produce them in large quantity, but, besides satisfying the domestic market, we also produce for export. During the decades preceding the change of the regime in 1989/90, the brand “Tokaj” lost credit. However, in the past 15 years, thanks to the excellent marketing activity of some wineries, Tokaj Wine Specialities have started to improve again. The cooperation between the characters of the wine districts has not been realised entirely yet.

During the doctoral research work, I assessed the consumer habits regarding Tokaj Wine Specialities, and studied the marketing strategy of the producer’s side. The researches were carried out in Hungary and Austria. I performed the factor analysis and the cluster analysis related to the consumer research. During the research work, I applied both questionnaire and online market research, and obtained information through in-depth inquiries.

In the Hungarian sample (n=1179) 5 well-distinguishable clusters could be defined:

Cluster 1: “Survivors” having a low income,

Cluster 2: “Wise middle-ward” having a normal income,

Cluster 3: “New generation” having a normal income,

Cluster 4: “The wine-adept rich” having a high income,

Cluster 5: “The rich elite” having a high income.

Typically, all the 5 clusters think in price intervals, which is proportionate to the family’s

monthly net income. People who are adept in wine more than the average rather take into consideration the price-value ratio – they are ready to buy even a cheaper wine. The first two clusters are price-sensitive. Most Tokaj Wine Specialities are purchased at hypermarkets, mainly by women. Tokaj Wine Specialities are generally bought for birthdays, name-days and Christmas. The changes in consumer income modify the minimum and maximum value of price intervals. Price increase reduces the risk of purchasing Tokaj Wine Specialities. I have supported the findings of the cluster analysis with focus group surveys.

Some 60% of the Viennese wine consumers interviewed in Austria do not know Tokaj Wine Specialities. The main reason for not purchasing Tokaj Wine Specialities is that they do not know them, they do not like the taste, and prefer the Austrian “Auslese” type wines (which are similar to Tokaj Wine Specialities). The respondents who know Tokaj Wine Specialities purchase a small amount 1-2 times annually. The Austrians more frequently go to the HORECA sector, usually their income and life standard are higher. According to the Austrian sample (n=107), three main segments could be distinguished: Respondents with a low income, “Wine adepts”, Visual consumers (both with a lower and a high income).

The Austrian wineries could adapt to the consumer and market demands to a greater extent. The proportion of locally sold wines is higher, which is accompanied with other tourism services of a far higher standard, too. This development can be observed at Tokaj-Hegyalja, too, although in a slow pace for the time being. The Community wine marketing that operates well on the Austrian side already makes its effect felt at the wineries. In Hungary this organisation has already been set up, but has not started to operate up to present.

The suggestions can be summarised as follows:

- the findings of the cluster analysis should be supported with focus group surveys (back-check).
- official registering of Tokaj Wine Specialities named “Tokaj late vintage.” Positioning and creating the gastronomic position of these popular Tokaj Wine Specialities.
- value-oriented regulation of distribution channels of Tokaj Wine Specialities;
- the establishment and validation of a single wine district Community marketing concept would be necessary and timely.
- The Austrian case studies in wine marketing should be analysed further. The positive elements should be adapted – naturally, besides the integration of our own ideas.
- a segment-specific marketing-mix is necessary on behalf of the wineries;
- reinventing the gastronomic and consumerism function of Tokaj wine specialities;
- segment-specific Community marketing activity should be performed in Hungary;
- further development of the House of Tokaj Wines merchant house, research centre and wine district marketing workshop;
- introduction of a uniform “Wine Culture” subject into higher education;
- creation of www.dessertvino.com homepage for dessert wines; and establishment of a professional “Viniw” system;

To sum it up, it can be stated that Tokaj Wine Specialities are now on a developmental path, but there are a lot of tasks to be done, and the elaboration and implementation of a conscious marketing strategy largely determines

the future of this specific market. Co-operation and consensus is essential at Tokaj-Hegyalja. At the same time, the strategy of the wine district should adapt to the basic principles and activity of the national Community wine marketing.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- KELEMEN Z. (1999a): Tokaji termelők mazsoláznak – *Heti Világgazdaság* 1999/18. szám, Budapest, pp. 135–138.
- KELEMEN Z. (1999b): Korai öröm – *Heti Világgazdaság* 1999/42. szám, pp. 123–126.
- KNOLL, R. (2000): *Edelsüsse Weine*, Wilhelm Heyne Kiadó, Németország, München.
- MTA (1999): Tokaj-hegyaljai tennivalók – A szőlő-bor ágazatról rendezett tanácskozás előadásanyaga, *Kertészet és Szőlészet* 1999/34. szám, Budapest.
- PAP M. (1985): *A tokaji*, Gondolat Kiadó, Budapest.
- PORTER, M. (1993): *Versenystratégia: Iparágak és versenytársak elemzési módszerei*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 26. p.
- I14 (2000): www.tokaji.hu
- I17 (2007): <http://www.tokaj.hu/>
- I18 (2007): www.tokaj-turizmus.hu

Наукове видання

L I M E S

Науковий вісник Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II
2016
Том III

Угорською, українською та англійською мовами

Друкується в авторській редакції з оригінал-макетів авторів

КОРЕКТУРА: *Г. Варцаба*

ВЕРСТКА: *В. Товтін*

ОБКЛАДИНКА: *K&P*

Видавництво: **ТОВ «РІК-У»**, 88000, м. Ужгород, вул. Гагаріна, 36
*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК 5040 від 21 січня 2016 року*

Підписано до друку 15.12.2016 р. Формат 60x84/8.
Папір офсет. Гарнітура: Times. Умовн друк. арк. 18,6. Тираж 250 прим.

Адреса редакції:
90202 Берегове, пл. Кошута, 6,
Закарпатський угорський інститут ім. Ф. Ракоці II
Тел.: (03141) 4-24-35
E-mail: kiado@kmf.uz.ua